

RIGSPOLITIET

28. november 2019

Orientering om opfølgning på konkret sag om dna-beviser mv.

1. Konkret sag fra Københavns Politi

Statsadvokaten i København orienterede den 16. oktober 2019 Rigsadvokaten om en konkret sag fra Københavns Politi, hvor politikredsen på baggrund af et dna-profil sammenfald med en sandsynlighed på mere end 1.000.000 i slutningen af august 2019 sigtede en person for blufærdighedskrænkelser. Sammenfaldet var konstateret på baggrund af søgning i dna-profilregistret (såkaldt "cold hit"). Der var tale om en dna-personprofil optaget i dna-profilregistret før juni 2012, som derfor var typebestemt efter 10 dna-systemer. Det sikrede dna-spor var en blandingsprofil, som indeholdt dna fra mindst to personer. Sigtede var bosat i hovedstadsområdet. Sigtede nægtede sig skyldig og fastholdt, at han intet havde med sagen at gøre. Politikredsen iværksatte på den baggrund af egen drift en opdateret dna-profilanalyse baseret på 16 dna-systemer. Resultatet på baggrund af den opdaterede dna-profilanalyse talte nu imod, at en del af det sikrede dna-spor stammede fra sigtede. Politikredsen opgav på baggrund heraf påtale i sagen.

Den 18. oktober 2019 drøftede Rigsadvokaten med Statsadvokaten i København, Københavns Politi og Retsgenetisk Afdeling, Københavns Universitet, den konkrete sag, herunder hvilke overvejelser sagen gav anledning til.

Retsgenetisk Afdeling tilkendegav i den forbindelse, at dna-profilerklæringer baseret på 10 dna-systemer ikke er urigtige eller behæftet med fejl, og at den beregnede sandsynlighed i sådanne erklæringer er korrekt. En supplerende undersøgelse på 16 dna-systemer kan dog validere resultatet yderligere, herunder føre til enten en højere eller en lavere sandsynlighed. Der blev fra Retsgenetisk Afdeling peget på, at det er forventeligt, at der ved søgning i dna-profilregistret ind i mellem opstår sammenfald mellem spor og tilfældige personer, som er registreret, og at denne risiko øges i takt med, at antallet af registrerede profiler i dna-profilregistret stiger. Denne risiko er forhøjet, når en mulig mistænkt alene identificeres på baggrund af et hit i dna-profilregistret (et såkaldt "cold hit") baseret på en dna-personprofil med 10 dna-systemer. I disse tilfælde bør man derfor altid overveje at foretage en supplerende undersøgelse baseret på 16 dna-systemer, hvor risikoen for tilfældigt sammenfald er lavere.

2. Rigspolitiets retningslinjer af 21. oktober 2019

I lyset af den konkrete sag besluttede Rigspolitiet den 21. oktober 2019 efter drøftelser med Rigsadvokaten at udstede nye retningslinjer for opdatering af dna-referenceprofiler, der er typebestemt efter 10 dna-systemer, hvilket Justitsministeriet blev orienteret om.

Retningslinjerne indebærer, at der i sager, hvor en mulig mistænkt identificeres på baggrund af et hit i dna-profilregistret baseret på en dna-personprofil med 10 dna-systemer (profiler optaget før 2012), altid skal ske en opdatering af dna-personprofilen til 16 dna-systemer. Retningslinjerne indebærer endvidere, at der ikke må foretages straffeprocessuelle skridt i sagen, herunder sigtelse af en potentiel mistænkt, før der er foretaget fornyet undersøgelse på baggrund af 16 dna-systemer. Dog kan der efter omstændighederne foretages helt uopsættelige efterforskningskridt. Endelig følger det af retningslinjerne, at politikredsene i alle sager, hvor dna er af væsentlig betydning for den samlede bevisbedømmelse, bør sikre, at der i videst muligt omfang anvendes dna-analyser baseret på sammenligning af 16 dna-systemer.

Rigsadvokaten udsendte samtidig en instruktion til alle anklagere om at sikre, at retningslinjerne fremover følges i alle sager, herunder både i forbindelse med iværksættelse af straffeprocessuelle indgreb, ved afgørelse af tiltalespørgsmålet og under hovedforhandling mv.

3. Konkret sag fra Østjyllands Politi

Østjyllands Politi orienterede kort efter udstedelsen af de nye retningslinjer Rigsadvokaten om en tilsvarende sag. I sagen, som vedrørte omfattende hærværk mod et socialt værested i Aarhus, var der optaget spor på gerningsstedet. Ved søgning i dna-registret (såkaldt "cold hit") var der konstateret dna-profilsammenfald med personprofil med en sandsynlighed på mere end 1.000.000. Personprofilen var optaget i dna-registret forud for juni 2012 og baseret på 10 dna-systemer. Politiet sigtede og afhørte på baggrund af sammenfaldet den pågældende, som nægtede sig skyldig i sagen. På foranledning af sigtedes forsvarer blev der anmodet om en opdateret dna-profilanalyse baseret på 16 dna-systemer. Resultatet af denne analyse, som forelå i slutningen af september 2019, talte imod, at det sikrede dna-spor stammede fra den pågældende, hvorefter politiet opgav sigtelsen.

4. Oplysninger fra politikredsene

Rigsadvokaten gennemførte på baggrund af de ovenfor omtalte sager en høring af alle embeder for at få omfanget af den rejste problemstilling belyst. Høringen viste, at politikredsene ikke havde kendskab til yderligere sager, hvor der havde været rettet mistanke mod personer på baggrund af et dna-profilsammenfald baseret på 10 dna-systemer med en sandsynlighed på mere end 1.000.000, og hvor en efterfølgende analyse baseret på 16 dna-systemer havde afkræftet mistanken. Politikredsene havde dog kendskab til enkelte sager,

hvor der havde været dna-profilsammenfald baseret på 10 dna-systemer med en lavere sandsynlighed end 1.000.000, og hvor en efterfølgende supplerende analyse baseret på 16 dna-systemer havde ført til enten en højere eller lavere sandsynlighed.

Rigspolitiet har oplyst, at Rigspolitiet løbende modtager henvendelser fra politikredsene vedrørende dna-analyser. Rigspolitiet har identificeret nogle henvendelser fra politikredsene vedrørende dna-analyser baseret på 10-systemer, hvor en senere analyse baseret på 16-systemer har ført til enten en højere eller lavere sandsynlighed. Der har også her været tale om sager, hvor sandsynligheden af dna-profilsammenfaldet baseret på 10 dna-systemer var mindre end 1.000.000.

5. Dna-profiler baseret på 10 og 16 dna-systemer

Det Centrale Dna-profilregister (dna-profilregistret) blev oprettet ved lov nr. 434 af 31. maj 2000 om oprettelse af et centralt dna-register. Det fremgår af lovforslaget, at formålet med oprettelsen af dna-profilregistret er at etablere et internt arbejdsregister for politiet med henblik på at forbedre politiets muligheder for at efterforske og opklare forbrydelser, som f.eks. drab, voldtægt og seksualforbrydelser mod børn, hvor gerningsmanden erfaringsmæssigt ofte har efterladt biologiske spor.

Rigspolitiet fører dna-profilregistret. Dna-profilregistret består af en persondel, som indeholder personidentificerede dna-profiler (referenceprøver), og en spordel, som indeholder dna-profiler fra spor (sporprøver). Retsgenetisk Afdeling på Københavns Universitet udfører de retsgenetiske analyser, som danner grundlag for registrering af dna-profiler i registret.

Retsgenetisk Afdeling har i perioden fra 2000 til oktober 2011 typebestemt spor- og referenceprøver efter 10 dna-systemer. Fra november 2011 har Retsgenetisk Afdeling typebestemt sporprøver efter 16 dna-systemer. Fra juni 2012 har også referenceprøver været typebestemt efter 16 dna-systemer. Sammenligningserklæringer baseret på analyse af 16 dna-systemer har været foretaget siden juni 2012, hvor både spor- og referenceprøver er blevet analyseret med 16 dna-systemer. Det betyder, at sporprofiler optaget i dna-profilregistret før november 2011 og personprofiler optaget i dna-profilregistret før juni 2012 er typebestemt efter 10 dna-systemer. Der er i dag ca. 130.000 dna-personprofiler registreret i dna-profilregistret. Heraf er de ca. 70.500 personprofiler baseret på analyse af 10 dna-systemer.

I flere europæiske lande udføres retsgenetiske dna-analyser på baggrund af 16 dna-systemer ligesom i Danmark. Visse steder anvendes fortsat analyser baseret på 10 dna-områder, mens retsgenetiske dna-analyser i Holland er baseret på 23 dna-systemer.

Man kan sammenligne tilgængelige dna-systemer uanset antal. Det vil fremgå af en sammenligningserklæring fra Retsgenetisk Afdeling, om analysen er baseret på analyser af 10 eller 16 dna-systemer (eller færre dna-systemer, hvis f.eks. spormaterialet er begrænset). Fra juni 2012 har Retsgenetisk Afdeling – i sager hvor referenceprøven er optaget i dna-profilregistret før juni 2012 – som udgangspunkt udarbejdet dna-sammenligningserklæringer, hvor referenceprøven (dna-personprofilen) er baseret på en analyse af 10 dna-systemer og sporprøven er baseret på en analyse af 16 dna-systemer – forudsat sporprøven er fra efter november 2011.

Retsgenetisk Afdeling kan opgradere spor og referenceprofiler fra 10 til 16 dna-systemer. Det vil ikke altid være muligt at opgradere eksisterende sporprofiler, da mængden af spormateriale kan være begrænset og derfor kan være opbrugt. Derimod vil det typisk være muligt at opgradere en personprofil, enten ved at sikre og undersøge en ny prøve fra den pågældende person eller ved at anvende en arkiveret referenceprøve.

6. Anvendelsen af dna som statistisk bevis i straffesager

Når der er sammenfald af dna-profilerne for et spor og en person, beregnes om muligt, hvor sandsynligt det er, at værdierne i sporprofilen faktisk stammer fra den pågældende person. Denne sandsynlighed udtrykkes med et tal (en såkaldt "likelihood-kvotient"), som er et sandsynlighedsforhold. Tallet angiver, hvor mange gange mere sandsynligt det er at observere dna-profilerne, hvis sporet faktisk stammer fra personen, end hvis sporet stammer fra en tilfældig anden person i den danske befolkning. Sandsynligheden (likelihood-kvotienten) beregnes ud fra kendskab til hyppigheden af de påviste dna-faktorer i en given befolkningsgruppe.

For at undgå risikoen for at overvurdere den bevismæssige vægt af dna-profilsammenfald har Retsgenetisk Afdeling valgt at anvende en sandsynlighedsgrænse på 1.000.000. I de retsgenetiske erklæringer angives resultatet, at "dna-profilen for sporet er beregnet til at være mere end 1.000.000 gange mere sandsynlig, hvis det undersøgte dna stammer fra f.eks. tiltalte, end hvis det undersøgte dna stammer fra en tilfældig anden person." Det gælder også, selv om den beregnede sandsynlighed måtte være væsentligt højere.

Ved dna-profilsammenligninger, hvor den beregnede sandsynlighed er mindre end 1.000.000, anføres den beregnede værdi, f.eks. 10.000 eller 200. En sandsynlighed på 1 betyder, at resultatet af dna-profilsammenligningen taler lige meget for og imod, at det undersøgte dna-spor stammer fra personen frem for en tilfældig anden person

Ved dna-profil sammenligninger kan der ske et tilfældigt sammenfald mellem et spor og en dna-personprofil fra en person, som ikke har afsat sporet. I takt med, at antallet af registrerede profiler i dna-profilregistret stiger, øges også den statistiske risiko for, at der ved søgning i dna-profilregistret opstår tilfældige sammenfald. Ved søgning i et dna-profilregister med 100.000 personprofiler vil der i princippet være i omegnen af 10% risiko for, at der opstår sammenfald med en sandsynlighed på 1.000.000 mellem et spor og en person, som ikke har afsat sporet. Sandsynligheden for et tilfældigt sammenfald er generelt større i tilfælde, hvor et dna-spor indeholder materiale fra mere end én person (såkaldte blandingsprofiler). Risikoen for tilfældige sammenfald er lavere, jo flere dna-systemer en profilanalyse er baseret på.

7. Politiets og anklagemyndighedens hidtidige praksis for brug af dna-analyser baseret på sammenligning af 10 og 16 dna-systemer

For så vidt angår Rigspolitiets vejledning af politikredsene orienterede Rigspolitiet i oktober 2012 politikredsene om, at Retsgenetisk Afdeling siden juni 2012 havde analyseret alle referenceprøver med 16 dna-systemer mod tidligere 10. Rigspolitiet tilkendegav i den forbindelse over for politikredsene, at Retsgenetisk Afdelings ændrede praksis ikke gav anledning til, at der skulle udtages nye dna-prøver af personer, der allerede er registreret i dna-registret. Det blev tillige tilkendegivet, at politikredsene kunne anmode om en genanalyse (opgradering) af en eksisterende referenceprøve i tilfælde, hvor der er sammenfald med en profil, der indeholder dna fra mere end én person (en såkaldt blandingsprofil) med en lav bevismæssig beregning, når blandingsprofilen er baseret på en analyse af 10 systemer.

Rigspolitiet udstedte i august 2016 en vejledning om dna-profilregistret, som bl.a. beskrev politikredsens opgaver i forbindelse med anvendelse af registret. I tråd med Rigspolitiets vejledning fra 2012 er det i vejledningen fra 2016 anført, at politikredsene ikke skal udtage en ny dna-prøve af en person, hvis personen allerede er registreret i dna-profilregistret. Vejledningen indeholder ikke retningslinjer for, hvornår det kan være relevant at foretage en ny analyse af en referenceprøve.

I november 2018 modtog Rigspolitiet en skrivelse fra Retsgenetisk Afdeling, hvor det blandt andet fremgår, at i situationer, hvor der er konstateret et sammenfald baseret på søgning i Rigspolitiets dna-profilregister (såkaldte "cold hits"), vil det næsten altid være relevant at opdatere personens dna-profil fra 10 dna-systemer til 16 dna-systemer. Rigspolitiet informerede i november 2018 politikredsene om skrивelsen, ligesom Rigspolitiet opdaterede vejledningen fra 2016 om dna-profilregistret.

Rigsadvokaten udarbejdede første gang i november 2010 en intern vejledning til anklagerne om retsgenetiske erklæringer og brugen af dna-beviset i straffesager. Vejledningen

blev revideret i oktober 2016. Som noget nyt omtalte den reviderede vejledning, der blev udarbejdet med inddragelse af Retsgenetisk Afdeling, bl.a. de situationer, der kan forekomme, når spor- eller referenceprøver er optaget før 2012 og derfor baseret på 10 dna-systemer.

Det fremgik af vejledningen, som var rettet mod anklagerens vurdering af dna-beviser i forbindelse med afgørelsen af spørgsmålet om tiltalerejsning mv., at anklagerens beslutning om at foretage en supplerende analyse baseret på 16 dna-systemer skulle bero på en konkret vurdering af omstændighederne i den enkelte sag, men at det typisk ikke ville være relevant for anklageren at anmode om en supplerende analyse, hvis der forelå et profilsammenfald baseret på 10 dna-systemer med en bevismæssig vægt (likelihood-kvotient) på over 1.000.000.

Vejledningen byggede bl.a. på den forudgående dialog som Rigsadvokaten havde haft med Retsgenetisk Afdeling, og hvor der var peget på, at supplerende analyser baseret på 16 dna-systemer navnlig kunne være relevant i sager, hvor den bevismæssige vægt (likelihood-kvotient) er beregnet til under 1.000.000, eller hvis der er tale om et såkaldt "cold hit".

Det bemærkes i den forbindelse, at anklagerens vurdering af dna-beviset adskiller sig fra den situation, der kan opstå under politiets efterforskning, hvor mistanken mod en bestemt person alene er baseret på, at der ved en søgning i dna-profilregistret findes et profilsammenfald, og som omtales som et "cold hit". Det skyldes, at et dna-bevis ikke kan stå alene som bevis i en straffesag. For at tiltalerejsning kan komme på tale, vil der således altid skulle foreligge andre beviser, som underbygger mistanken mod den pågældende. Det kan ud over vidneforklaringer f.eks. være telefonafløbninger, sms-korrespondance, masteoplysninger, kriminaltekniske undersøgelser, retskemiske undersøgelser, relevante forstraffe, erklæringer fra Retslægerådet mv. Anklagerens formål med at indhente en supplerende dna-analyse vil således være at supplere allerede foreliggende beviser.

8. Retssikkerhedsmæssige overvejelser

Som det fremgår ovenfor er der ikke tale om, at der har været fejl i Det Centrale Dna-profilregister eller i dna-erklæringer anvendt i konkrete sager. Den rejste problemstilling handler om, at der ved søgning i dna-profilregistret kan opstå tilfældigt sammenfald mellem et spor og en dna-personprofil fra en person, som ikke har afsat sporet, hvilket kan føre til, at en uskyldig person kommer under mistanke. Denne risiko er forhøjet, når en mulig mistænkt alene identificeres på baggrund af et sammenfald i dna-registret med en dna-profil baseret på 10 dna-systemer.

Det er Rigsadvokatens og Rigspolitiet opfattelse, at retningslinjerne indført den 21. oktober 2019, jf. pkt. 2, tager højde for denne problemstilling.

Der er ikke grundlag for at antage, at dna-erklæringer baseret på sammenligning af 10 dna-systemer generelt har været anvendt i pådømte straffesager på en måde, der giver anledning til retssikkerhedsmæssige betænkeligheder. Det bemærkes i den forbindelse, at det i alle tilfælde er fremgået af erklæringen, at sammenligningen er baseret på 10 dna-systemer, ligesom den korrekte beregnede sandsynlighed (likelihood-kvotient) er fremgået. Det bemærkes herudover, at et dna-bevis aldrig vil stå alene, da det skal være underbygget af andre beviser, jf. bl.a. Højesterets dom trykt i U2017.35. Endelig bemærkes det, at den mistænkte og dennes forsvarer vil have mulighed for at anmode om en supplerende dna-analyse, hvis det vurderes at være i mistænktens interesse (og praktisk muligt).

11. Fremadrettede overvejelser

Uanset at der ikke er noget, der tyder på, at der har været fejl i konkrete straffesager, er det Rigsadvokatens og Rigspolitiets opfattelse, at den rejste problemstilling kan give anledning til at overveje, om der mere generelt er behov for at styrke kvaliteten i anvendelsen af dna-beviser i straffesager.

Rigsadvokaten og Rigspolitiet afholdt i den forbindelse den 6. november 2019 et møde med deltagelse af bl.a. Retsgenetisk Afdeling, Domsstolsstyrelsen, Advokatrådet, Foreningen af Forsvarsadvokater og Danske Advokater, hvor anvendelsen af dna-beviser blev drøftet.

Der var på mødet enighed om, at retningslinjerne indført den 21. oktober 2019 tager højde for den konkrete problemstilling, som de omtalte sager har rejst. Der blev fra advokatorganisationernes side dog samtidig peget på, at anvendelsen af dna-beviser ikke er ukompliceret, og at man mere generelt kan være bekymret for, om der blandt straffesagens aktører er en tilstrækkelig viden om dna-beviset og dets begrænsninger. Styrkede retningslinjer for anvendelse af dna-beviser i straffesager blev i den forbindelse efterlyst.

Bl.a. på baggrund af drøftelserne på mødet har Rigsadvokaten taget initiativ til at udarbejde nye samlede retningslinjer for anvendelsen af dna i straffesager. Både advokatorganisationerne og Retsgenetisk Afdeling vil blive inddraget i arbejdet, ligesom domstolene også får mulighed for at udtale sig om retningslinjerne. Det er tanken, at retningslinjerne bl.a. skal adressere de mere generelle problemstillinger, som politi, anklagere, forsvarere og dommere skal være opmærksomme på, når dna anvendes i efterforskningen og som bevis i

straffesager. Retningslinjerne vil blive udarbejdet i form af et nyt afsnit i Rigsadvokatmeddelelsen og dermed være offentligt tilgængelige. Rigspolitiet vil som led heri også samtidig og opdatere politiets vejledninger på området.

Det forventes, at de nye retningslinjer vil kunne foreligge i starten af det nye år. Rigsadvokaten og Rigspolitiet vil herefter i løbet af foråret afholde et opfølgende møde med Retsgenetisk Afdeling, Domsstolsstyrelsen, Advokatrådet, Foreningen af Forsvarsadvokater og Danske Advokater, hvor det drøftes om de nye retningslinjer virker efter hensigten.

Det kan tilføjes, at håndteringen af dna-beviser i straffesager herudover indgår i det review af opbevaring og behandling af tekniske efterforskningsmidler og beviser i politiets og anklagemyndighedens it-systemer, som netop er igangsat med ekstern bistand. Formålet med reviewet er at foretage en uvildig afdækning af, om der er risiko for teknisk forvanskning af de tekniske bevismidler, som indhentes, opbevares og behandles af politiet, og som er af væsentlig betydning for den efterfølgende anvendelse i efterforskningen og i retten. Reviewet skal bl.a. komme med anbefalinger til eventuelle kvalitetsforbedrende tiltag med henblik på at undgå risiko for teknisk forvanskning af bevismidler.